

Axis Yayınları

SLAVOJ ŽIŽEK

Lacancı psikanalizi Hegelci diyalektik ve Marksist siyaset kuramıyla buluşturan dünyaca ünlü Sloven filozof ve kültür eleştirmeni. Ljubljana Üniversitesi'nde felsefe doktorasını yaptı; aynı üniversitede ders verdi ve Londra'daki Birkbeck Institute for the Humanities'te uzun yıllar çalıştı. İdeoloji, özne, arzu ve güncel siyaset üzerine pek çok kitap kaleme aldı.

ERIC L. SANTNER

Chicago Üniversitesi'nde Modern Cermen Çalışmaları profesörüdür. Çalışmaları edebiyat, felsefe, psikanaliz, siyaset teorisi ve din düşüncesinin keşişiminde yer alır. Kitaplarından bazıları arasında şunlar sayılabilir: *On the Psychotheology of Everyday Life: Reflections on Freud and Rosenzweig*, Chicago: The University of Chicago Press, 2001; *The Weight of All Flesh: On the Subject-Matter of Political Economy* [The Tanner Lectures in Human Values], Oxford: Oxford University Press, 2016; *Untying Things Together: Philosophy, Literature, and a Life in Theory*, University of Chicago Press, 2022.

KENNETH REINHARD

University of California, Los Angeles'ta (UCLA) İngilizce ve karşılaştırmalı edebiyat profesörü. Aynı kurumda Yahudi Çalışmaları Merkezi'nin de direktörlüğünü yürütmüştür. *After Oedipus: Shakespeare in Psychoanalysis* kitabının ortak yazarıdır. Başlıca ilgi alanları eleştiri ve estetik teorilerinin tarihi; psikanaliz, felsefe ve siyaset teorisini içeren çağdaş eleştirel teori; ve ayrıca hermenötik ve modern Yahudi felsefesine odaklanan Yahudi çalışmalarıdır.

ERKAL ÜNAL

Ranjit Guha, Slavoj Žižek, Kojin Karatani, Simon Critchley, Susan Buck-Morris, Darian Leader ve Marcus Steinweg gibi isimlerden çeviriler yaptı. Çeşitli yayınevlerinde editör olarak çalıştı. Todd McGowan'ın yayınevimizden çıkan *İrkçi Fantazi: Nefretin Bilinçdışı Kökleri* ve *Evensellik ve Kimlik Siyaseti* ile Bruce Fink'in *Lacan'da Arzu* kitaplarının da çevirmenidir.

Slavoj Žižek, Eric L. Santner, Kenneth Reinhard

KOMŞU
SİYASAL TEOLOJİ ÜZERİNE
ÜÇ SORGULAMA

İngilizce Orijinalinden Çeviren:
Erkal Ünal

Axis Yayınları

KOMŞU: SİYASAL TEOLOJİ ÜZERİNE ÜÇ SORGULAMA,
Slavoj Žižek, Eric L. Santner, Kenneth Reinhard

Orijinal adı:

The Neighbor: Three Inquiries in Political Theology (2005)

Bu metnin orijinali 2005 yılında The University of Chicago Press tarafından Chicago ve Londra'da yayımlanmıştır.

Türkçe yayım hakları © Axis Yayınları

Bu eserin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek şartıyla tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla kopyalanamaz, çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Özgür Öğütçen

İngilizce Orijinalinden Çeviren: Erkal Ünal

Yayıma Hazırlayan: Kürşad Kızıltuğ

Kapak Tasarımı: Hamdi Akçay

Dizgi: DBY Ajans

Baskı ve Cilt: Ana Basın Yayın A.Ş.

Matbaa Sertifika No: 81860

Axis Yayınları

e-posta: axis@axisyayinlari.com

Yayınevi Sertifika No: 42925

1. Basım: İstanbul, 2026

ISBN 978-625-93961-5-6

İçindekiler

Giriş	7
Komşunun Siyasal Teolojisine Doğru	23
<i>Kenneth Reinhard</i>	
Mucizeler Olur:	
Benjamin, Rosenzweig, Freud ve Komşu Meselesi	135
<i>Eric L. Santner</i>	
Komşular ve Diğer Canavarlar:	
Bir Etik Şiddet Savunusu	235
<i>Slavoj Žižek</i>	

Giriş

I

Freud *Uygarlığın Huzursuzluğu*'nda yer verdiği meşhur bir dizi değerlendirmesinde, ilkin Levililer 19:18'de dile getirilmiş, akabinde Hristiyan öğretisinde incelikle işlenmiş olan, kişinin komşusunu kendisi gibi sevmesi yönündeki emir hakkında ne düşündüğünü açıkça ifade etmiştir. Freud şöyle demişti: “Bu talebe karşı, sanki ilk kez duyuyormuşuz gibi naif bir tutum benimseyeceğiz. Bu durumda şaşırma ve garipseme duygularına kapılmaktan kendimizi alamayacağız.” Freud bu şaşırma ve garipsemeyi, olsa olsa makul ve sağduyulu görünecek bir dizi soru ve itirazda yoğunlaştırır:

Neden bunu yapalım? Bunun bize ne yararı dokunur? Ama her şeyden önce, bunu başarabilir miyiz? Bu nasıl mümkün olabilir? Sevgim, benim gözümde, sorumsuzca saçamayacağım değerli bir şeydir; uğrunda fedakârlıkta bulunmaya hazır olmam gereken görevler yükler bana. Eğer birini seversem, bu kişi bunu bir şekilde hak etmelidir.... Komşum

önemli yönleriyle kendimi onun şahsında sevebileceğim ölçüde bana benziyorsa sevmeyi hak eder; veya kendi benlik idealimi onun şahsında sevebileceğim ölçüde benden daha mükemmelse bunu hak eder.

Bu komşu tamamen yabancı biri olduğundaysa işler daha da karmaşıklaşır:

Ama bana yabancıysa ve duygusal yaşamıma ilişkin zaten edinmiş olabileceği herhangi bir anlam aracılığıyla beni cezbedemiyorsa, karşımdakini sevmem zor olacaktır, çünkü bütün yakınlarımların gözünde sevgim bir tercih olarak değer taşır; yabancı birini onlara eş kılmak kendilerine haksızlık olur. Ama karşımdakini, tıpkı böcek, solucan, su yılanı gibi salt bu dünyaya ait bir canlı olması nedeniyle (şu evrensel sevgiyle) sevmem gerekiyorsa, korkarım payına düşen sevgi çok az olacaktır.

Gelgelelim işler daha da kötüleşir. “Bu yabancı yalnızca genel olarak sevgiye layık olmamakla kalmaz” diye yazar Freud;

[S]amimi olarak itiraf etmem gerekir ki düşmanlığımı, hatta nefretimi daha çok hak eder. Bana karşı en küçük bir sevgi duymuyor gibidir ve bir parça bile saygı göstermez. Eğer kendisine bir yarar sağlayacaksa bana zarar vermekten kaçınmaz, sağladığı yarar miktarıyla bana verdiği zararın büyüklüğü arasındaki orantıya bakmaz bile. Hatta bir yarar sağlaması bile gerekmez; eğer bu yolla herhangi bir arzusunu tatmin edebilecekse benimle alay etmekten, bana hakaret etmekten, iftira etmekten, karşımda güç gösterisine girmekten bir

an bile geri durmayacaktır; o kendini güvenli, ben ise çaresiz hissettiğim ölçüde, bana karşı böyle davranmasını kesin olarak bekleyebilirim.

Freud komşu sevgisi üzerine değerlendirmelerini, insanlarda saldırganlığa yönelik temel bir eğilimin, asli bir karşılıklı husumetin sürekliliğine işaret ederek geçici bir sonuca ulaştırır:

Bütün bunların ardında yatan ve sıklıkla yadsınan gerçek, insanın yumuşak ve sevgiye gereksinim duyan, ancak saldırıya uğradığında kendisini savunmayı becerebilen bir yaratık olmadığı, hayli büyük miktarda saldırganlık eğilimini de içgüdüsel yetileri arasında barındırdığıdır. Bunun sonucu olarak, insanın gözünde komşusu yalnızca olası bir yardımcı ve cinsel nesne değil, aynı zamanda saldırganlığını onun üzerinde tatmin edebileceği, işgücünün karşılığını vermeksizin sömürebileceği, rızası olmaksızın cinsel açıdan kullanabileceği, malını ele geçirebileceği, aşağılayabileceği, acı verebileceği, işkence edebileceği ve öldürebileceği birisidir. *Homo homini lupus....*¹

Bu tür açıklamaları göz önünde bulundurduğumuzda, psikanalizi günümüz toplumu ve kültüründe komşu sevgisinin etik aciliyetini ve önemini yeniden canlandırma projesinde kilit bir kaynağa dönüştürmeye çalışmak aptalca bir teşebbüs gibi görünebilir. Fakat bu kitaptaki denemeler

1 Sigmund Freud, *Civilization and Its Discontents*, çev. James Strachey (New York: W. W. Norton, 1989), s. 66-69 [*Uygarlığın Huzursuzluğu*, çev. Haluk Barışcan, Metis, 1999].

tam da bunu yapmayı öneriyor. Bu kitabın temel öncülü, hatta aksiyomu, Freud devriminin komşu konusuna dar anlamda *içkin* olduğu ve hatta yirminci yüzyılda yaşanan felaketler ışığında komşu mefhumunu yeniden düşünme projesi açısından hayati bir referans noktası sağladığıdır.

II. Dünya Savaşı kıyımı, Şoa, Gulag gibi felaketler, sü-rüsüne bereket pek çok etnik ve dinsel kıyım, son otuz-kırk yılda gecekonduların kontrol edilemez bir patlamayla yükselişi ile benzerlerinin ardından komşu mefhumu ma-sumiyetini yitirdi. En uç örneği ele alacak olursak: Nazi toplama kamplarının “yaşayan ölüleri” olan *Muselmann* hangi anlamda hâlâ komşumuzdur? Günümüzdeki askeri müdahalelerin baskın ideolojik gerekçesi olan “insan hak-ları militarizmi” gerçekten de komşu sevgisi ile sürdürüle-bilir mi? Dahası, kendi toplumlarımızda, temel değeri ta-ciz edilmeme hakkı olan çokkültürcü hoşgörü mefhumu, burnunu sokan komşuyu uygun bir mesafede tutma stra-tejisi değil midir tam da? Søren Kierkegaard *Sevginin İşleri*’nin o muhteşem 2.C bölümünde (“Komşunu Seve-ceksin”), sevmemiz gereken ideal komşunun ölü bir komşu olduğu iddiasını geliştirir – tek iyi komşu ölü bir komşu-dur. Muhakeme biçimi şaşırtıcı derecede basit ve dolam-baçsızdır: Sevgi nesneleri belirli üstün nitelikleriyle tema-yüz eden şairlerin ve âşıkların aksine, “komşuyu sevmek eşitlik demektir”: “Tüm ayrımlardan vazgeç ki komşunu sevebil.”² Ne var ki tüm ayrımlar ancak ölümle birlikte

2 Søren Kierkegaard, *Works of Love*, çev. Howard Hong (New York: Harper, 1994), s. 75 [*Sevginin İşleri*, çev. Nur Beler, Pinhan, 2020].

ortadan kalkar: “Ölüm tüm ayrımları siler, lakin tercih her zaman ayrımlarla alakalıdır.”³

Ölü komşuya duyulan bu sevgi Kierkegaard’un teolojik nev-i şahsına münhasırlığından mı ibarettir gerçekten de? Son zamanlarda ABD’deki bazı “radikal” mahfillerde, nekrofillerin (ölü bedenlerle seks yapmayı arzu edenlerin) haklarını “yeniden düşünme” önerisi ortaya atıldı. Formüle edilen bu fikre göre, nasıl ki insanlar aniden ölmeleri halinde organlarının tıbbi amaçlarla kullanılmasına izin veriyorsa, insanların kendi naaşlarının nekrofillere oynamaları için verebilmesine izin verilmesi gerekir. Bu öneri Kierkegaard’un yegâne iyi komşunun ölü bir komşu olduğu yönündeki içgörüsünün belirli bir siyaseten doğru duruşla nasıl uygulamaya konulduğunun dört dörtlük bir örneği değil midir? Ölü bir komşu –bir ceset– taciz etmekten ya da taciz edilmekten kaçınmaya çalışan “hoşgörülü” bir özne için ideal cinsel partnerdir: Tanımı gereği ceset taciz edilemez; aynı zamanda, ceset *keyif almaz*, dolayısıyla partnerin aşırı keyif almasının doğurduğu rahatsız edici tehdit de ortadan kalkar.

Olabildiğince yalınca ifade etmek gerekirse, burada toplanan denemeler şu temel öncülü paylaşıyor: Freud’un bilinçdışını keşfetmesi, bize yeni ve daha önce akla hayale gelmemiş bir karmaşıklıkla, bir başkasının arzusunun, yaşamın ve ölümün sınır bölgelerine temas eden ve bu nedenle insanlıktan çıkmış, hatta canavarca bir veçhe kazanabilen bir arzunun yakınına girdiğimizde neler olduğunu

3 Agy., s. 74

anlamamız bakımından kaynaklar sağlamaktadır. Örneğin Kafka'nın "insanlıktan çıkmış" figürü olan Odradek komşunun timsaliyse? Bu kitabın öncülü, komşuyu kendin gibi sevmeye emrinde şu anda neyin mevzubahis olduğunu layıkıyla kavramanın, ancak böyle bir karşılaşmanın olaysallığını anlamakla mümkün olabileceğidir.

II

Jacques Lacan'ın işaret ettiği gibi, Kitab-ı Mukaddes'teki "komşunu seveceksin" emri klasik etikten tam bir kopuşu temsil eder: "Hiçbir çağrı yoktur ki Sokrates'in çağrısına, onun söylediği hiçbir şeyde esamisi okunmayan o *komşunu kendin gibi seveceksin* formülünden daha uzak olsun."⁴ Tevrat'taki "komşunu kendin gibi sev" emri (Lev. 19:18) ve Yeni Ahit'teki "Peki, komşum kim?" (Luka 10:29) sorusuyla, "komşu" (İbranicede *re'a*, Yunancada *plesion*) olarak belirtilen başka bir kişiyle olan ilişki, mutluluğun anahtarı olarak Yunan-Roma'nın veya "paganizm" in ılımlılık ve ölçülülük etiğinden farklılığıyla tektanrıci etiği tanımlar hale gelmiştir. Lacan'ın, Freud'un komşuyu sevmeye olasılığı hakkındaki çeşitli uyarılarında önceden zaten gösterdiği, nihai maksadı şudur: Komşuyla karşılaşma, etik yaşamdaki bu yeni yönelim noktası, klasik mutluluk etiğine hâlâ rehberlik eden haz ilkesinin ötesine işaret eder. Musevilik, komşumda yabancı bir travmatik çekirdeğin sonsuza dek varlığını sürdürdüğü bir geleneğin kapılarını açar; komşu,

⁴ Jacques Lacan, *Le séminaire, livre 8: Le transfert* (Paris: Seuil, 1991), s. 186.

kendi kendimi terbiye etmeye yönelik ılımlılık ve ihtiyatlılık projeme hizmet etmek bir yana, beni histerikleştiren, kühüne vâkıf olunmaz, muammalı bir varlık olarak kalır.

Yahudi yazını Talmud ve Midraş'tan Maimonides ve Nachmanides'e, Rosenzweig ve Levinas'a kadar, radikal komşu etiğinin sayısız örneğini sunar. Hristiyanlıkta da komşu sevgisi Augustine, Ockhamlı William, Sienalı Katerina, Luther ve Kierkegaard gibi çeşitli düşünürler için merkezi bir sorundur. Aynı zamanda komşu, Yahudi ve Hristiyan etiğinin birbirinden ayrılması, hatta karşı karşıya getirilmesi ve Hristiyan yorum çizgisinden sözümona seküler dünyanın ortaya çıkması için öğretiyeye ait parola görevi görmüştür. Yeni Ahit kendisini Ferisi Yahudilerin dar yasalılığı olarak gördüğü şeye karşı tanımlar ve modernitede etik teoriyi şekillendirecek olan yeni-eski, evrensel-tikel ve sevgi-yasa diyalektiğini başlatır. Immanuel Kant'a göre, komşuyu sevme emri, İyinin hem Yahudi hukukundan hem de pagan esenliğinden açıkça ayrı tutulduğu saf pratik akıl olarak etiğin katı standartlarını somutlaştırır. Kant'ın kategorik buyruğun bir örneği olarak Levililer 19:18'den sıkça alıntı yapması Yeni Ahit'te başlayan evrenselleştirme mantığını sürdürür ve din ile akıl arasındaki uzlaşmanın metin düzlemindeki sağlamasını sunar.

Gerek Musevilikte gerekse Hristiyanlıkta, Levililer 19:18'deki "komşunu kendin gibi sev" emri, "Tanrı'yı sev" emriyle birlikte, kanonik bakımdan hakiki dinin etik özü olan önde gelen yasa veya ahlak ilkelerinin şahikası olarak işlev görür. Ne var ki bu emirlerin hiçbirinin anlamı

apaçık olarak görülemez: Nasıl ki Tanrı sevgisi şahsi tefekkürden toplum adına şehitliğe kadar pek çok farklı pratik çerçevesinde yorumlanabiliyorsa, komşuyu sevmeme emrinin maksadı ve kapsamı da belirsizdir ve ana akım yorumlarda bile sıklıkla köklü anlaşmazlıklara ve mezhep bölünmelerine yol açan hususlar olmuştur. Gerek dindar gerekse seküler şüpheci okurlar için, komşuyu sevmeme emri rasyonel olmaktan uzak ve hatta son derece muammalı görünmüştür – ve hatta bizi öznelğin, sorumluluğun ve cemaatin doğasını yeniden düşünmeye çağıran bir muamma olarak görünmüştür. Öyle ki, komşu sevgisinin harfi harfine uyulabilecek bir yasa ya da kesin biçimde örneklendirilebilecek bir teori değil, yalnızca istisnalarıyla kanıtlanabilecek bir kural olduğunu bile söyleyebiliriz. Yani, komşu sevgisi etik yaşam için bir yol haritasından çok, kendi teorileştirilmesine ket vuran bir engel teşkil eder: Tüm etik buyruklar bir miktar muğlaklık içerir ve bu nedenle bir dereceye kadar yorum gerektirirken (örneğin, kişinin ebeveynlerini onurlandırması ne demektir? “Öldürmek” ile “katletmek” arasında bir fark var mıdır?), “komşunu kendin gibi sev” emri *tüm* bireysel terimleriyle ve hatta bir sözce olarak yorumlamayla ve pratikle ilgili çıkmazlar içerir. Bu emri ihlal etme riskini göze almadan yerine getirmeye çalışamayız. Görünüşte evrensel olarak yayılmasına, çeşitli ahlaki ve siyasal gündemler adına sahiplenilmesine rağmen, komşu sevgisi çağrısında bir şey anlaşılmaz kalır ve kendisini tekanlamlı bir yoruma bile isteye teslim etmez. Yine de her zaman buyruk olarak kalır ve

hem dinsel kökenlerinin hem de evrensel Akıl olarak modern dönemdeki temellük edilişlerinin ötesine geçen bir aciliyetle üzerimizde baskı kurar.

Evvela, komşum kimdir? Musevilikte bu soru genellikle sevillecek komşunun Yahudilerle birlikte Yahudi olmayanları da kapsayıp kapsamadığı şeklinde sorulur. Gelgelelim, moderniteden önce, çok az Yahudi okur bu emrin ahit sınırlarının ötesine uzandığını anlamıştır; ve Ortaçağ'daki bazı müfessirler komşular arasına başka tektanrıcıları da dahil ederken, diğerleri emrin amacını daha da kısıtlayarak komşuyu katı bir şekilde, *dini vecibelerini yerine getiren* Yahudi kardeşlerle sınırlandırmıştır. Fakat en dışlayıcı açıklama bile kaçınılmaz olarak bir komşuyu diğerine tercih etme sorusuyla yüzleşmek zorundadır, zira herhangi bir komşuyu sevmek kesinlikle bir diğerini sevmemek demektir. Hıristiyan evrenselciliğinin ortaya çıkışında belirleyici bir an, İyi Samiriyeli kıssasında komşunun Yahudi olsun olmasın herkesi kapsadığı iddia edildiğinde ortaya çıkmıştır: Levili ve Kohen muhtemelen bir Yahudi olarak görmeyerek ya da belki de bir cesede dokunmak suretiyle saflık yasalarını ihlal etmekten korkarak yoldaki yaralı adamın yanından geçerken, İyi Samiriyeli onun yardımına koşar ve ister ölü ister diri olsun, komşusunun hakiki komşusu olduğunu kanıtlar.

İkinci olarak, komşumu “sevmek” şeklinde dile getirilen, görünüşteki bu aşırı ve hatta uygunsuz emirde (İbranicede *ahavah*, romantik ve cinsel aşkı da içerir) hangi eylemler veya duygulanımlar dayatılmaktadır? Ortaçağ'da yaşamış

haham Nachmanides *sevginin* bir mecaz, bir “abartma” olduğunu vurgular. İbranicedeki bu ifadenin garip (kelimesi kelimesine, “komşuna kendin gibi sev” şeklinde çevrilebilecek) tuhaf gramerine işaret ederek, bu emirde komşunun kendisini değil refahını sevmenin buyrulduğunu savunur. Hıristiyanlık da benzer şekilde, genellikle Tanrı sevgisiyle olan yakın bağlantısını vurgulayarak, bu emri her türlü uygun-suz duygulanımdan uzak tutmaya çalışmıştır. Bazı yorumcular (özellikle de Kierkegaard) sevginin emredilemeyeceğine, buyruk ya da zorunluluk üzerinden üretilemeyeceğine işaret ederek, bu emre, içinden geçilip Tanrı sevgisine doğru giden bir muamma olarak bakılması gerektiğini savunurlar.

Dahası, emrin görünürdeki düşünümselliği, yani komşunu *kendin gibi* sevmeye çağırısı, kendini-sevmenin doğası ve buna bağlı olarak öznellik hakkında ne ima etmektedir? Keza, karşılaştırmalı *kamocha*’nın (bu gramer bağlamında yine alışılmadık bir türetme) gücü nedir? Komşu sevgisi, söz konusu bu emir öteki ile ben arasında bir tür ilişki yahut duygusal bir bağ gerektiriyor gibi görüldüğü ölçüde, bağlanma, mensubiyet ve cemaatin anlamına dair bir sınav işlevi görmeye başlamıştır. Komşu, ben, aile ve arkadaş kategorilerinin bir uzantısı olarak, yani benim *gibi*, ayrıcalıklı muamele gösterme yükümlülüğünde olduğum biri olarak mı anlaşılır, yoksa ötekinin mesuliyet çemberine dahil edilmesini, yabancıyı, hatta düşmanı kapsayacak ölçüde genişlemesini mi ima eder?

Son olarak ve elinizdeki kitabın kaygıları açısından en önemlisi, bu emir bizi özdeşleşmelerimizin kapsamını

genişletmeye mi çağırır yoksa bizi kökten bir şekilde asimile edilemez kalan bir başkalığa yaklaşmaya, ona cevap verebilir hale gelmeye mi teşvik eder? Bu minvalde, Max Horkheimer’in 1930’ların sonlarından kalma “Faşizm hakkında konuşmak istemiyorsanız, kapitalizm hakkında şenenizi kapayın” şiarı yeniden yorumlanabilir: Odradek, Gregor Samsa ve *Muselmann* hakkında konuşmak istemiyorsanız, komşunuza olan sevginiz hakkında şenenizi kapayın.

Komşu sevgisi bu soruları gündeme getirirken modernitede etik sorgulamayı tanımlamaya devam eden bir dizi temel meseleyi açmakla kalmaz, siyaset teorisinin yeni bir teolojik düzenlemesini de ima eder. Bu kitapta yer alan denemeler bu açılım yönünde atılan bir ön adım niteliğindedir.

III

İlk denemede Kenneth Reinhard, Freud ve Lacan’ın Carl Schmitt’in siyasal teolojisinin iki temel kategorisi olan (istisna haline karar veren kişi olarak) egemen ve (siyasal yaşam alanının çerçevesini sağlayan) dost-düşman ayrımının radikal bir şekilde yeniden düşünülmesi için kaynaklar sağladığını savunuyor. Reinhard, günümüzün liberal düşüncesinde yaygın bir refleks olan siyasal teoloji kavramını öylece terk etmek yerine, bu kavramın komşuya ilişkin alternatif bir siyasal teolojiye doğru genişletilmesi gerektiğini ileri sürüyor. Reinhard bunu yaparken, psikoz ve nevrozun psikik yapılarıyla baęlantılandırđđı, komşuyla *karşılaşmamanın* iki alternatif yolundan kaçınabileceğimizi

öne sürüyor: “Nevroz ve psikoz, komşuyu sevme başarısızlığının iki asimetric kipini temsil eder: Nevrotik, komşuyu sevme emrinin imkânsızlığına sırtını dönerek özerk bir arzu öznesi haline gelir; psikotik ise, ötekini radikal bir şekilde öteki olarak deneyimlemeyi başarırken, komşuyu bilgece değil ama çok fazla severken öznelige ulaşmakta başarısız olur.” Reinhard bu çıkmazdan kurtulmanın yolunun Lacan’ın cinsel farklılığı ayrıntılandırmasında ve cinsel ilişkinin “imkânsızlığı” mefhumunda bulunabileceğini iddia eder. Reinhard, Lacan’ın eril cinsiyetlenme “formülünün” – “eril” bir öznel yapının istikrarlı hale gelmesine temel teşkil eden kalıbın– Schmitt’in siyasal alanın (dost-düşman ayrımının) egemen figürü ve onun istisna hali ilan etme yönündeki paradoksal “hakkı” etrafında örgütlendiği çerçevesindeki anlayışına yakın şekilde paralellik gösterdiğini savunur. Bu görüşe göre, eril öznellik ilk baba fantazisiyle ilişkili olarak kurulur: “Egemen, idare ettiği devletin sınırlarında konuşlanmış olması bakımından ilk baba gibidir: Yasa, ancak yasaya radikal bir istisna getirilebildiği ölçüde var olabilir ve etkili olabilir. İlk baba ve egemen, sözü hem total devletin kuralını çiğneyen hem de ona *totallik*, kapanım vadeden, içerisi ile dışarısı, yerli ile yabancı arasına bir çizgi çeken aşırı diktatörlerin konumunu işgal eder. Eril cinsiyetlenmeyle sonuçlanan öznel karar, *seçmeme seçimidir*; hem kastrasyon yasasına tabi olmayı kabul ederek hem de bu yasayı başkalarına dayatırken bu yasadan kaçan *en az bir* erkeğin varlığına duyulan inancı sürdürerek eşikteki bir konumda kalma kararıdır.”

Reinhard'a göre, Lacan'ın dişil cinsiyetlenme için, *pas-tout*, yani tümü-değil dediği boyutu içeren alternatif bir mantık önermesi, dost-düşman şeklindeki siyasal teolojiden komşunun siyasal teolojisine geçmemizi sağlayacak kaynakları sunar: Komşu figürü artık egemen bir istisna tarafından totalleştirilmiş bir alanda değil, limitin olmadığı ve totalleştirilmiş olmayan, sınırların sabitliğinin olmadığı bir alanda, sonsuz bir olası karşılaşmalar dizisi içinde yer alır.

Kitabın ikinci denemesinde Eric Santner, Walter Benjamin'in tarihsel materyalizmi temsil eden bir otomatin hamlelerinde, teolojinin kaynaklarını temsil eden kambur bir cüce tarafından yönlendirildiği o meşhur satranç oyuncusu alegorisini çıkış noktası olarak alıyor. Santner, kafa karıştırıcı olduğu kadar basit de olan bir soruyu, bu tür bir materyalizmde söz konusu olan maddiliğin doğasının ne olduğu sorusunu gündeme getiriyor. Yani, eğer teoloji onun analizinde ve yeniden düzenlenişinde bir rol oynayacaksa, bu ne tür bir maddilik olmalıdır? Ve Benjamin'e göre, böyle bir görevi yerine getirebilecek teoloji nasıl anlaşılmalıdır? Santner, büyük eseri *Kefaret Yıldızı*'nın genel olarak Benjamin'in düşüncesi, özel olarak da *Tezler*'inde öne sürdüğü tarihselcilik eleştirisi için önemli bir referans noktası teşkil ettiği Alman-Yahudi filozof Franz Rosenzweig'in çalışmalarıyla ilişki kurarak bu soruların izini sürüyor.* Santner, Rosenzweig'in

* 1921'de *Der Stern der Erlösung* (İngilizcesiyle, *The Star of Redemption*) Almanca olarak yayımlanan bu eser Türkçeye henüz çevrilmedi. Yaygın yazım kurallarına göre bir eser ancak çevrilmişse italikle belirtilir. Fakat elinizdeki kitapta Rozenzweig'in bu kitabına sıkça

mucize kavramına ilişkin tartışmasını okuyarak, tarihsel materyalizmde söz konusu olan maddiliğin, öznenin *yaratılmışlığa özgüllüğünü* bir tür semiyotik yoğunluk, anlamlandırıcı bir vurgu olarak anlaşılması gerektiğini iddia ediyor. Santner'e göre, "mahluk haline gelme", tarihsel materyalizmde söz konusu olan maddiliğin edinimi, Reinhard'ın denemesinde daha önce ayrıntısıyla işlenen istisna haliyle, yani yasanın kuvvetinin her türlü normatif içeriği aştığı, hukukun anlamlılığının bir *anlamlılıktan yoksunlaştırma* hareketiyle boydan boya katedildiği, Yasa'nın bir sınır bölgesine maruz kalmayla bağlantılıdır. Benjamin'in *erregende Schrift*, yani uyarıcı yazı diye adlandırdığı, olağanüstü hallerin/istisnaların kenarlarında toplanan şey yoluyla "düzene konulan/düzensizleştirilen" şey, mahluk yaşamıdır. Bu bağlamda Santner, mucizenin, mahluk yaşamının bu boyutuna müdahale etme kapasitesini, orada bulunan enerjileri serbest bırakma, onları sahiden yeni akıbetlere açma olasılığını ima ettiğini öne sürer. Santner'e göre, komşu sevgisi emrine bu tür müdahaleler sayesinde sadık kalırız.

Kitabın son denemesinde Slavoj Žižek, komşuyu sevmeye buyruğunun tam da çağdaş düşüncede etiğe dönüş diye adlandırılan ve genellikle Emmanuel Levinas'ın düşüncesiyle ilişkilendirilen dönüş bir meydan okuma olarak anlaşılması gerektiğini ileri sürüyor. Žižek'in bu denemedeki ana hedefi, "son insan" etiği diye nitelendirdiği şeydir –Friedrich Nietzsche'nin "son insan" mefhumu buradaki referans

atıfta bulunulduğu için, okumayı kolaylaştırmak amacıyla bu kuralı esneterek söz konusu kitabı italikle belirteceğim –çn.

noktasıdır—, yani stressiz mutluluk arayışını bozabilecek bir şey olarak aşırı yaşam yoğunluğundan korkan ve bu nedenle, dayatılan “acımasız” ahlaki normları kırılgan denesine bir tehdit olarak görüp reddeden çağdaş Batı medeniyetlerinin paradigmatik yurttaşıdır. Žižek’e göre, çağımızın bir dizi ürünü ve fenomeni, aşırılık karşısındaki bu kaygı ve kırılganlığı somutlaştırır: kafeinsiz kahve, alkolsüz bira ve hatta kayıp yaşamadan savaşları sürdürme arzusu (bizim tarafımızda kayıp olmasın, diğer taraftaki kayıplar görünmesin). Žižek, Kantçı pozisyonun Hegelci revizyonunun mantığının izinden giderek, aşırılık, aşırılığa maruz kalma mefhumunun yeniden değerlendirilmesini öneriyor: Öznenin statüsü her zaman sınırlı, mülksüzleştirilmiş ve maruz bırakılmış halde midir, yoksa özne bizzat bu mülksüzleştirmeye verilen bir ad mıdır? Öznenin sınırlılığından hareketle, öznenin adı olarak sınırın kendisine geçmeliyiz.

Žižek’e göre, Kantçı pozisyonun bu Hegelci içererek aşılması, yaşamın Kantçı transandantal değişimle/dönüşümle ortaya konan can alıcı bir boyutunu, insanı insan yapan “dış-içten” [*extimate*] özellik olarak anlaşılan “insanlıktan çıkmışlık” boyutunu siyasal yaşam alanına yayar. “O insan değil” yargısı düpedüz bu kişinin insanlığın dışında, hayvani ya da ilahi olduğu anlamına gelirken, “o insanlıktan çıkmış” yargısı büsbütün farklı bir anlama gelir, yani bu kişi ne basitçe insandır ne de basitçe insanlıktan çıkmıştır; bilakis, insanlık diye anladığımız şeyi olumsuzlamasına rağmen, insan olmaya içkin olan korkunç bir aşırılıkla temayüz etmektedir. Žižek’e göre, Kant öncesi evrende

insanlar, hayvani şehvetlerin ve ilahi deliliğin aşırılıklarıyla savaşıyor, varlıkları akla dayalı olan, düpedüz insanlardı. Fakat Kant ve Alman İdealizminde, savaşılmaması gereken aşırılık kesinlikle içkindir, özneliliğin özüdür (bu yüzdendir ki Alman İdealizminde özneliliğin özü için kullanılan metafor, Aydınlanmanın etraftaki karanlıkla savaşıyor Aklın Işığı mefhumunun aksine Gece, “Dünyanın Gecesi”dir). Dolayısıyla, Kant öncesi evrende bir kahraman delirdiğinde, bu onun insanlığından mahrum kaldığı, başka bir deyişle, hayvani tutkuların ya da ilahi deliliğin pençesine düştüğü anlamına gelirdi. Kant’ta ise delilik, tam da insanın özünün gemi azıya alırcasına patlamasına işaret eder. Žižek, genel olarak çağdaş düşüncedeki etiğe dönüşte ve özel olarak Levinas’ın eserlerinde bu boyutun gözden kaçırıldığını savunur. Žižek, komşu sevgisi buyruğunun gerçek anlamdaki *siyasal* potansiyelinin ancak bu boyut üzerinde ısrar ederek canlandırılabilceğini de öne sürer.

Bu kitapta yer alan denemeler, üç yazarın birkaç yıl süren yoğun sohbetleri sırasında kaleme alınmıştır. Bu sohbetler hiçbir zaman tam bir anlaşmaya ya da uyuma (hatta anlamaya!) varılmasını sağlamadı. Bununla birlikte hepimiz, komşunu kendin gibi sev buyruğunun dünyaya getirdiği etik ve siyasal karmaşıklığı ancak psikanalitik bilinçdışı kavramının ortaya çıkışıyla, psikanalizin öznesinin ortaya çıkışıyla layıkıyla kavrayabileceğimiz aksiyomunu temel çıkış noktamız olarak –düşünce esası, *die Sache des Denkens*– aldık.